

مقایسه نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی به ابعاد دفاع مقدس (مطالعه موردی، شهروندان شهر تهران)

لیلا باقری *

سید مجتبی رضوی طوسی **

دریافت مقاله: ۹۲/۴/۴

پذیرش نهایی: ۹۳/۵/۳۱

چکیده

این مقاله، حاصل پژوهشی است که با هدف مقایسه نگرش دو گروه نسل سوم انقلاب (۱۸ تا ۲۹ سال) و نسل اول و دوم انقلاب (۲۹ سال به بالا) نسبت به دفاع مقدس در پنج بعد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، نظامی و امنیتی، هویتی و بین‌المللی انجام شده است. در بخش نظری از دیدگاه‌ها و اندیشه‌های امام خمینی رحمه‌الله‌علیه و رهبر معظم انقلاب، رویکردها و نظریه‌های حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و دیدگاه‌های شکاف نسلی استفاده شده است. روش مورد استفاده در این پژوهش، پیمایش است. جامعه آماری شامل کل افراد باسواد ۱۸ سال و بالاتر مناطق ۲۲ گانه شهر تهران بوده و از نمونه‌گیری خوشه‌ای سه‌مرحله‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون فرضیات این مطالعه نشان می‌دهد که: بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد سیاسی، بعد فرهنگی و اجتماعی، بعد نظامی و امنیتی و بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه رابطه مثبت وجود دارد؛ یعنی با افزایش سن، نظر پاسخگویان در خصوص تأثیر مثبت این ابعاد بر جامعه افزایش می‌یابد. همچنین بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس رابطه هست؛ یعنی با افزایش سن، نگرش مثبت نسبت به دفاع مقدس افزایش می‌یابد. البته بر اساس یافته‌های پژوهش، رابطه‌ای میان نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه وجود نداشت. **کلید واژه‌ها:** دفاع مقدس و نسل‌های انقلاب اسلامی، تفاوت نسلی در انتقال فرهنگی، دفاع مقدس و گسست نسلی.

* عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (نویسنده مسئول).

۱ - مقدمه و بیان مسأله

همه اقوام و ملت‌ها با هر رویکردی علاقه‌مندی فراوانی نسبت به حفظ و ضبط پدیده‌های مختلف خود دارند که این امر باعث سربلندی و بالندگی آنان در بین سایر اقوام و ملت‌ها می‌گردد و با این بالندگی‌ها بر دیگر اقوام فخر می‌فروشند و به خود افتخار می‌کنند.

وجه تشابه و اشتراک اکثریت قریب به اتفاق این بالندگی‌ها در بین اقوام و ملت‌های گوناگون چه کوچک و چه بزرگ، استقلال و چگونگی به استقلال رسیدن آن‌ها و هم‌چنین شیوه‌های حفظ این استقلالشان است.

ایجاد و پی‌ریزی ارزش‌ها در جامعه و نهادینه کردن آن در میان اعضای هر ملت، وظیفه‌ای پیچیده، دشوار و به‌ویژه زمان‌بر است؛ چه بسا در طول زمان این ارزش‌ها کمرنگ‌تر، و ایمان و احترام مردم به این ارزش‌ها و باورها کمتر شود و به تدریج از بین برود. ارزش‌آفرینی، کار افراد جدا یا گروه خاصی نمی‌تواند باشد؛ بنابراین برای پایداربودن اعتقادات و ارزش‌ها باید همه مردم سهم و بدان اعتقاد داشته باشند. دفاع مقدس از جمله این ارزش‌ها و اتفاقات نادر در تاریخ ملت است. در طول دفاع مقدس، کشور و ملت ما از جنبه‌های مختلف متحمل هزینه‌های زیادی شد ولی اتحاد، اعتقاد و پایداری ملت توانست این سختی‌ها را پشت سر گذارد و به تعالی برسد. در حال حاضر حفظ این دستاوردها و انتقال ارزش‌های آن دوران به نسل‌های جدید به منظور جلوگیری از گسست نسلی در این زمینه از اهمیت بسیاری برخوردار است.

برخی گسست نسلی را به معنای اختلال و بحران در توالی فرهنگی نسل‌ها می‌دانند و معتقدند انقطاع نسل‌ها به مفهوم اختلال و بحران در توالی فرهنگی نسل‌ها به تضاد ارزش‌ها و هنجارهای اجداد، والدین و فرزندان اطلاق می‌شود که در واقع ماهیت آن اختلال در عملکرد نهادهایی است که انتقال ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای تفکر و عمل را در حوزه فرهنگ به نسل‌های بعدی بر عهده دارند. برخی معتقدند گسست نسلی محصول انقطاع فرهنگی اجتماعی است و منظور از انقطاع فرهنگی اجتماعی شکل‌گیری شکاف بنیادی به لحاظ فرهنگی (عدم توافق معنایی و شناختی) و اجتماعی (عدم وفاق در ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی) است که به رفتارهای هم‌جهت منجر خواهد شد. در این صورت افراد جامعه در قالب گروه‌های فرهنگی - اجتماعی متفاوت به تفاسیر متضاد و متفاوت از زندگی، آینده و تاریخ خود می‌پردازند و از الگوهای رفتاری متفاوتی پیروی

می‌کنند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۲: ۲۳۱).

ایران کشوری در حال گذار است که یکی از عوامل مهم این گذار، تغییرات فرهنگی - اجتماعی عمده در حوزه روابط بین فرزندان و والدین است. یکی از دلایل اصلی اهمیت موضوع شکاف نسل‌ها، پاشیدگی اجتماعی احتمالی بر اثر شکاف نسلی است که می‌توان آثار آن را در ارتباطات میان افراد خانواده مشاهده کرد. هم‌چنین اختلال در فرایند همانندسازی و وقفه در الگوپذیری نسل جوان و نوجوان، کاهش فصل مشترک‌های عاطفی و کاهش دلبستگی نسل جوان به فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی نسل بالغ، کاهش وفاق و اجماع بر اساس سنت‌های کهن و تأخیر در جریان جامعه‌پذیری از جمله مواردی است که شکاف نسل‌ها را به عنوان مسئله‌ای اصلی مطرح می‌سازند.

نکته مهم اینکه فرایند انتقال فرهنگی نمی‌تواند به صورت پایدار در نسل‌های متوالی حادث شود، بلکه انتقال فرهنگی، بین انتقال کامل (بدون هرگونه تفاوت بین والدین و فرزندان) و انتقال کاملاً ناقص (بدون هیچ گونه تشابه بین والدین و فرزندان) قرار دارد. پیامد هر کدام از این دو در انتها می‌تواند برای جامعه مشکل‌زا باشد:

۱- انتقال کامل اجازه نوآوری و تغییر نمی‌دهد و بنابراین توانایی واکنش به موقعیت‌های جدید را ندارد.

۲- شکست در انتقال نیز امکان اجازه کنش هماهنگ بین نسل‌ها را از بین می‌برد (اسکپ فلوگ^۱: ۲۰۰۱).

تغییرات عظیم و بعضاً سریع اجتماعی در سطح ایران و جهان موجب ناکارآمد جلوه کردن بعضی از عقاید و هنجارهای نسل گذشته و در نتیجه دور افتادن نسل امروز از عقاید و افکار نسل گذشته می‌شود و پایه‌های خانواده سنتی و اصیل را متزلزل می‌سازد. مسلم است که جامعه ما در سی و پنج سال گذشته در حال تغییر بوده است. انقلاب خود تغییر بزرگ است و جنگ نیز همین‌طور و سپس برنامه‌های سازندگی و توسعه که این‌ها همه تغییرات وسیعی را در جامعه به وجود آورده است. بنابراین می‌توان دید که در اینجا ما با تفاوت نسلی روبه‌رو هستیم (حقیقتیان و غفاری، ۱۳۸۹: ۱۷۶).

بررسی پیشینه پژوهش‌ها در حوزه دفاع مقدس نشان می‌دهد که اغلب آن‌ها ابعاد ارزشی، دینی

و فرهنگی را در قالب مفاهیم دوران دفاع مقدس (شهادت، شهید، ایثار و ...) مورد بررسی قرار داده و کمتر به حوزه سیاسی، نظامی و امنیتی، بین‌المللی و اجتماعی دفاع مقدس وارد شده‌اند. هم‌چنین نتایج این پژوهش‌ها فاصله ارزشی بین نسل جوان و نسل‌های قبل را در ابعاد مختلف دفاع مقدس نشان می‌دهد و این خود حاکی است که این مفاهیم از طریق نهادهای موظف و مسئول مانند نهادهای آموزشی، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، خانواده‌ها و دیگر نهادها به‌درستی منتقل نشده و در این حوزه فرهنگ‌سازی لازم صورت نگرفته است.

نتیجه پژوهشی با عنوان بررسی علل شکاف نسل‌ها در بین دانش‌آموزان متوسطه شهر لامرد حاکی است که متغیرهای عدم درک متقابل والدین و فرزندان، نظارت ارزشی والدین بر فرزندان، میزان دسترسی فرزندان به وسایل ارتباط جمعی، وضعیت خاص جامعه، نوگرایی فرزندان، جهانی شدن و مدرنیته، سنت‌شکنی و افزایش سطح تحصیلات فرزندان با میزان شکاف نسلی بین جوانان و والدین آن‌ها ارتباط معناداری دارد. به لحاظ اهمیت و رتبه‌بندی ارزش‌ها نیز مشخص شد برای پسران و دختران به ترتیب ارزش‌های سیاسی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دارای اهمیت است، اما برای والدین ارزش‌های دینی در بالاترین رتبه ارزش‌ها قرار دارد (حقیقتیان و غفاری، ۱۳۸۹: ۱۷۴ و ۱۷۳).

با توجه به آنچه در مورد تفاوت ارزشی و خطر به وجود آمدن انقطاع بین نسل‌ها ذکر شد در بررسی وضعیت کنونی به این مطلب می‌رسیم که در طول چند دهه گذشته در کشور ما ارزش‌های دفاع مقدس به عنوان رویدادی تاریخ‌ساز و حیاتی در دوران انقلاب اسلامی چندان مورد توجه کافی قرار نگرفته و بازتولید نشده است و نسل جوان‌تر که تجربه اوضاع سخت دفاع مقدس و مشکلات بعد از آن را ندارد، همدلی و نزدیکی چندانی با ارزش‌های دفاع مقدس ندارد و آن را حس نمی‌کند. سعی مقاله این است که این مسئله را مورد آزمون قرار دهد؛ از این رو برای نزدیک کردن قشرهای مختلف در جامعه به درک ارزش‌هایی مانند ارزش‌های دفاع مقدس، باید راهکارهای اساسی و روشنی ارائه شود. بی‌اعتنا و بی‌احساس شدن تدریجی مردم در برابر دفاع مقدس، مفهوم شهادت در دین اسلام، مقام شهید در فرهنگ ملت ما و کم‌توجه بودن به تأثیر دفاع مقدس در حوزه‌های پیشرفت و ترقی جامعه در عرصه‌های مختلف، موضوعاتی مهم و حیاتی است که نباید به‌سادگی از کنار آن گذشت و باید همواره آن را فهمید و مورد پالایش و سنجش قرار داد و نگاه مردم در این موضوع، مورد ارزیابی قرار گیرد و با مدیریت، جهت‌گیری درستی را پیش

بگیرد.

در این مطالعه حوزه دفاع مقدس از پنج بعد فرهنگی و اجتماعی، سیاسی، هویتی، بین‌المللی، نظامی و امنیتی مورد بررسی قرار گرفته و به تفاوت نگرشی و مقایسه نگرش دو نسل (نسل سوم (۱۸ تا ۲۹ سال) و نسل اول و دوم (۲۹ سال به بالا) در این ابعاد پرداخته شده است.

۲ - ادبیات نظری

دیدگاه‌های مربوط به دفاع مقدس

در این بخش به برخی از دیدگاه‌های مربوط به دفاع مقدس به طور خلاصه پرداخته می‌شود^(۱):

۲ - ۱ - امام خمینی رحمه‌الله‌علیه

دیدگاه‌های امام درباره دفاع مقدس بخش مهمی از مجموعه ارزشمند اندیشه‌های این رهبر الهی درباره جنگ است.

حضرت امام خمینی رحمه‌الله‌علیه درباره آثار ارزشمند دفاع مقدس این‌گونه اظهار نظر می‌کنند: «در جنگ پیروزی از آن ملت ما گردید و دشمنان در تحمیل آن همه خسارات چیزی به دست نیاوردند. البته اگر همه علل و اسباب را در اختیار داشتیم در جنگ به اهداف بلندتر و بالاتری می‌نگریستیم و می‌رسیدیم ولی این بدان معنا نیست که در هدف اساسی خود، که همان دفع تجاوز و اثبات صلابت اسلام بود، مغلوب خصم شده‌ایم. هر روز ما در جنگ برکتی داشته‌ایم که در همه صحنه‌ها از آن بهره جسته‌ایم. ما انقلابمان را در جنگ به جهان صادر نموده‌ایم. ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ ثابت نموده‌ایم. ما در جنگ پرده از چهره تزویر جهان‌خواران کنار زدیم. ما در جنگ دوستان و دشمنانمان را شناخته‌ایم. ما در جنگ به این نتیجه رسیده‌ایم که باید روی پای خودمان بایستیم. ما در جنگ ابهت دو ابرقدرت شرق و غرب را شکستیم. ما در جنگ ریشه‌های انقلاب پربرار اسلامی‌مان را محکم کردیم. ما در جنگ حس برادری و وطن‌دوستی را در نهاد یکایک مردمان بارور کردیم. ما در جنگ به مردم جهان و خصوصاً مردم منطقه نشان دادیم که علیه تمامی قدرت‌ها و ابرقدرت‌ها سالیان سال می‌توان مبارزه کرد. جنگ ما کمک به افغانستان را به دنبال داشت. جنگ ما فتح فلسطین را به دنبال خواهد داشت. جنگ ما موجب شد که تمامی سردمداران نظام‌های فاسد در مقابل اسلام احساس ذلت کنند. جنگ ما

بیداری پاکستان و هندوستان را به دنبال داشت. تنها در جنگ بود که صنایع نظامی ما از رشد آن چنانی برخوردار شد و از همه این‌ها مهم‌تر استمرار روح اسلام انقلابی در پرتو جنگ تحقق یافت» (خمینی، ۱۳۸۲، ج ۲۱: ۲۸۳).

۲ - ۲ - آیت‌الله خامنه‌ای

ایشان در دیدار جمعی از فرمانده‌های سپاه درباره دفاع مقدس فرمودند:

«اسلام پیروان خود را به عبرت گرفتن عادت می‌دهد. این جنگ هشت ساله با مقدمات و مؤخراتش که تا امروز هم ادامه دارد، یکی از آن صحنه‌های عبرت است. خاطراتی که جوانان می‌نویسند و گزارش‌هایی که از آن روزها می‌دهند، خواندنی و عبرت‌آموز است. در آن دوره خیلی کارها انجام گرفت؛ لیکن یک جمع‌بندی وجود دارد که جلوی چشم همه و مایه عبرت است. یکی از این جمع‌بندی‌ها این است که در برهه‌ای از زمان، تمام قدرت‌های سرپای دنیا تقریباً علیه ایران اسلامی دست به هم دادند. هر چند در ظاهر فقط یک ارتش عراق بود که با ما می‌جنگید؛ اما کارشناسان و جاسوسان و ماهواره‌ها و سلاح‌های آمریکایی و اروپایی بلوک شرق و نیز پول دولت‌های اطراف خلیج فارس و نیروهای کارشناس غیرعرب دست به هم داده بودند و از عراق جانبداری می‌کردند. کسانی که سرپا بودند در جبهه ارتش عراق قرار گرفتند؛ برای اینکه اگر بتوانند بخشی از ایران را جدا کنند و یا نیروهایشان را تا مرکز کشور برسانند و یا منابع نفتی ایران را در جنوب کشور و خلیج فارس تصرف کنند و یا فشار اقتصادی را طوری بر ملت ما وارد کنند که طاقت خود را از دست بدهد. خلاصه اینکه با ده راه و از ده جهت کاری کنند که حکومت اسلام و قرآن سرنگون شود. این هدف آن‌ها بود. یک روز و دو روز هم این کار انجام نگرفت، بلکه هشت سال طول کشید و با همین شدت و یکپارچگی جناح‌های مختلف، علیه نظام اسلامی تلاش کردند.

نتیجه همه اتحادشان این شد که نه یک و جب از خاک ایران را توانستند جدا کنند و نه توانستند نظام انقلابی را تضعیف نمایند و نه توانستند بخشی از منابع ایران را بگیرند و نه توانستند ایران اسلامی را دچار اضطراب فکری و عقیدتی کنند، بلکه به عکس، ایران مستحکم‌تر، حکومت ثابت‌تر و افکار دارای رشد بیشتر شد و همه چیز صد در صد در جهت خلاف میل و اراده دشمن پیش رفت؛ این یک عبرت و تجربه است (امام خامنه‌ای).

۲ - ۳ - سایرین

۲ - ۳ - ۱ - رویکردها و نظریه‌ها در حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس

رویکرد ۱: رویکردی ارزشی و فرهنگی بوده است. از دستاوردهای این رویکرد پدید آمدن روحیه شهادت‌طلبی، اسلام‌خواهی و غیرت دینی و ملی است. این رویکرد از آغاز انقلاب و جنگ شروع شده و تاکنون فعال بوده است.

رویکرد ۲: رویکردی تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نویسی بوده است که از دریچه‌های مختلف تاریخی به جنگ پرداخته و اکنون به شکل مکتوبات تاریخی خاطرات، تاریخ شفاهی و یا بازخوانی نوارهای ثبت و ضبط شده در اختیار عموم قرار گرفته است.

رویکرد ۳: رویکردی جغرافیایی بوده است. این رویکرد توانسته بخشی از دفاع مقدس و ارزش‌های آن را حفظ کند و انتقال دهد. برگزاری مراسم‌های استانی و شهرستانی، کنگره‌ها و یادواره‌ها و... از فعالیت‌های این رویکرد بوده است.

رویکرد ۴: رویکردی انتقادی و نقادی است که بعد منفی‌نگری و تخریبی بر مثبت‌نگری این رویکرد برتری داشته است (سوداگر، ۱۳۸۹: ۸۳).

۲ - ۳ - ۲ - هویت و دفاع مقدس

هویت ملی همان احساس تعلق و تعهد نسبت به اجتماع ملی و کل جامعه است و می‌توان گفت هویت ملی به این معناست که افراد جامعه، نوعی منشأ مشترک را در خود احساس می‌کنند. در یک تعریف، هویت ملی مجموعه‌ای از نشانه‌ها و آثار مادی، زیستی، فرهنگی و روانی تلقی شده است که سبب تفاوت جوامع از یکدیگر می‌شود. هویت ملی مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت نسبت به عوامل، عناصر و الگوهای هویت‌بخش و یکپارچه‌کننده در سطح کشور به عنوان واحد سیاسی است (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۴: ۷۷-۷۵).

«انقلاب اسلامی» و «دفاع مقدس» دارای کارکرد هم‌افزایی برای یکدیگر در دهه اول انقلاب اسلامی بودند. هویت ملی زنجیره‌ای بود که موجب انسجام و پیوند این دو بود. سهم آموزه‌های ملی و سرزمینی در تعیین هویت ملی جامعه در طول دفاع مقدس بسیار برجسته بود. انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی بعد هویت اسلامی را در جایگاه طبیعی خود در چارچوبه هویت ملی کشور نشاناد و آن را از بیگانگی سیاسی گذشته‌های رخسید (ولی‌پور رزمی، ۱۳۸۴: ۱۲۱-۱۱۹).

شکاف نسلی در ایران

از آنجا که در این مطالعه به بررسی نظر دو نسل (نسلی که خاطرات دوره دفاع مقدس را به خاطر دارد و نسلی که خاطره‌ای از آن دوران ندارد یا خاطراتی را خیلی کم‌رنگ به یاد دارد) درباره دفاع مقدس پرداخته شده است، به شکاف نسلی نیز پرداخته می‌شود. معی‌دفر دیدگاه‌های وجود یا عدم وجود شکاف نسلی در ایران و عوامل مؤثر بر آن را به چهار دسته تقسیم کرده است:

۱ - دیدگاهی که از وجود شکاف نسلی در ایران دفاع می‌کند: عده‌ای از متفکران اجتماعی معتقدند در ایران شکاف نسلی وجود دارد و بتدریج شدیدتر هم می‌شود. معتقدان به شکاف نسلی، مدرنیته و تحولات سریع اقتصادی، اجتماعی، فرایند جهانی شدن، تغییرات جمعیتی، تأثیر نخبگان و انقلاب اسلامی را از یک سو و عدم پاسخ‌گویی مناسب نظام سیاسی - اجتماعی کشور به این تحولات را از سوی دیگر از جمله عوامل این مسئله در ایران دانسته‌اند. معتقدان به وجود شکاف نسلی به دو دسته تقسیم می‌شوند: بدین به شکاف نسلی و خوش‌بین به شکاف نسلی. دسته اول، تحت تأثیر از ارزش‌های انقلاب هستند و این شکاف را موجب بحران هویت، گسست جوانان از تاریخ و فرهنگ دینی و ملی خودی ارزیابی می‌کنند و دسته دوم، این شکاف را تحول اساسی و لازم جامعه رو به سوی آینده می‌دانند.

۲ - دیدگاه دوم دیدگاه کسانی است که به تفاوت نسلی و نه شکاف نسلی قائل هستند. در این زمره می‌توان برخی از نظریه پردازان روانشناس و نیز برخی از متفکران اجتماعی و محققان را قرار داد. دسته اول معتقدند تفاوت نسلها، پدیده‌ای بیولوژیک و روان‌شناختی است و دسته دوم، معتقدند اگرچه میان نسل جوان با سایر نسلها تفاوت‌هایی هست از آن نمی‌توان افاده شکاف یا گسست نسلی کرد. اما به هر حال هر دو دسته، اصطلاح تفاوت نسلی را به کار می‌برند و نه شکاف نسلی.

۳ - دیدگاه سوم، دیدگاه کسانی است که مسئله اصلی را گسست فرهنگی می‌دانند و نه گسست نسلی. شکاف نسلی نه مسئله‌ای اجتماعی، بلکه مسئله‌ای بیولوژیک و ناشی از اقتضای سنی است اما در عوض، گسست فرهنگی هست که براساس آن اختلاف بین نسلها توضیح داده می‌شود. از این نظر در موقعیت گسست فرهنگی، جامعه نه بر اساس سن، بلکه بر اساس دو نوع رویکرد سنتی و جدید به دو گروه تقسیم می‌شود و در هر گروه پیر و جوان در کنار هم قرار دارند اما شاید دلیل فراوانی بیشتر جوانان در یکی از این گروه‌ها، ناشی از همراه شدن گسست فرهنگی و گسست نسلی باشد.

۴ - عده‌ای از متفکران اجتماعی با بیم و امید به پدیده شکاف نسلی نظر دارند و معتقدند وضعیت فعلی اگر درست مدیریت نشود، توان گسترش تفاوت نسلی را تا سرحد شکاف نسلی دارد. این متفکران با توجه به موقعیت انقلاب در ایران و مشکل نسل انقلابی در پافشاری بر ارزش‌ها و نیز انعطاف‌ناپذیری آنان نسبت به تحولات جدید، معتقدند چنانچه این انعطاف‌ناپذیری تداوم یابد، پدیده گسست نسلی اتفاق خواهد افتاد. این گروه نمی‌توانند به وجود یا عدم قطعی شکاف یا گسست نسلی رأی دهند؛ اما با تناظر اوضاع ایران و انقلاب‌های اجتماعی دیگر احتمال وقوع شکاف نسلی را در موقعیت تداوم انعطاف‌ناپذیری حاکمان و نسل انقلاب می‌دهند (معیدفر، ۱۳۸۳: ۶۳ و ۶۴).

می‌توان به طور خلاصه علل و عوامل شکاف نسلی را به دو دسته تقسیم کرد:

اول، در دنیای امروز فرزندان از طریق وسایل ارتباط جمعی و ماهواره‌ها به گسترش ارتباطات درون اجتماعی و بیرون اجتماعی، مبادرت می‌ورزند و همواره به طور فزاینده‌ای در فرایند دگرگونی قرار می‌گیرند و در نتیجه هویت فرد، که قبلاً بیشتر توسط خانواده شکل می‌گرفت و از طریق آن ارزش‌ها و هنجارهای جامعه به فرزندان منتقل می‌شد، جای خود را به عقاید و باورهای تازه می‌دهد و در نتیجه نوعی تضاد نسلی به وجود می‌آید.

دوم، تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی از جمله فرایند جهانی شدن و افزایش سطح تحصیلات فرزندان نسبت به نسل‌های گذشته و نیز اوضاع خاص جامعه نظیر جنگ و آثار اقتصادی - اجتماعی آن به‌ویژه موقعیت خاصی که بر ارضای فرهنگی و روانی جامعه تحمیل می‌شد، نیز واکنش‌هایی را در جوانان نسبت به هنجارها و ارزش‌های پیشین ایجاد می‌کند. فرایند جهانی شدن و نیز دسترسی بیشتر و راحت‌تر به انواع وسایل ارتباط جمعی در پیش گرفتن موضعی انتقادی یا حتی مخالفت‌آمیز با ارزش‌ها و هنجارهای گذشته را برای آنان آسان‌تر می‌سازد؛ زیرا آن‌ها نسبت به افراد بزرگسال سرمایه‌گذاری کمتری در وضع موجود کرده‌اند (حقیقتیان و غفاری، ۱۳۸۹: ۱۸۰ و ۱۸۱).

دفاع مقدس برای نظام ما رویدادی تاریخ‌ساز و حیاتی در شکل‌گیری جمهوری اسلامی بوده و تأثیر آن در نسل‌های بعدی از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به بروز پدیده تفاوت نسلی در ارزش‌ها و نگرش‌ها مردم به عنوان واقعیتی اجتماعی، لزوم پژوهش در این حوزه و پرداختن به مسائل و موضوعات مرتبط با حوزه دفاع مقدس و فرهنگ و ارزش‌های آن، امری مهم و تأثیرگذار

در برنامه‌ریزی برای حفظ و تقویت ارزش‌های ملی و اسلامی کشور است؛ بنابراین در این مطالعه قصد بر این است که نظر مردم شهر تهران را در زمینه آموزه‌های دفاع مقدس و مسائل مرتبط با آن را در ابعاد فرهنگی و اجتماعی، سیاسی، نظامی و امنیتی، بین‌المللی و هویتی و تأثیرات آن را پس از گذشت سالها در دو گروه نسلی مختلف مورد ارزیابی و سنجش قرار دهیم.

نسل‌های انقلاب اسلامی

می‌توان با مبنا قرار دادن انقلاب اسلامی در حال حاضر سه نسل را از یکدیگر جدا کرد: الف) نسلی که فرآیند جامعه‌پذیری آنان به دهه‌های سی و چهل باز می‌گردد و تجربه‌های مشترکی چون کودتای ۲۸ مرداد، دولت ملی مصدق، قیام پانزده خرداد و... را پشت سر گذاشته است.

ب) نسلی که فرایند جامعه‌پذیری آنان به دهه پنجاه باز می‌گردد و تجربه انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی از مهم‌ترین تجربه‌های تاریخی این نسل به شمار می‌رود.

ج) نسلی که فرایند جامعه‌پذیری آنان به سال‌های بعد از انقلاب اسلامی بازمی‌گردد. اگر بخواهیم این سه نسل را به وسیله گروه‌های سنی مشخص کنیم به ترتیب زیر خواهد بود:

۱- گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال (نسل سوم).

۲- گروه سنی ۳۰ تا ۵۴ سال (نسل انقلاب و جنگ).

۳- گروه سنی ۵۵ سال و بیشتر (نسل قبل از انقلاب).

با اندکی تسامح می‌توان گفت این سه نسل در حال حاضر نسلهای جوان، میانسال و کهنسال را نمایندگی می‌کنند (چیت‌ساز قمی، ۱۳۸۶: ۹۲).

چارچوب نظری و الگوی تحلیل

در این مطالعه با استفاده از دیدگاه معیدفر و دیدگاه پارسونز به مقوله دفاع مقدس در پنج بعد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، هویتی، امنیتی و نظامی و بین‌المللی و تفاوت نگرشی دونسل (دو گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال و ۲۹ سال به بالا) در این ابعاد پرداخته می‌شود.

با توجه به این مباحث درباره دیدگاه معیدفر، می‌توان پیش‌بینی کرد در جوامعی که:

۱- در مرحله شکوفایی اقتصادی قرار دارند.

۲- به حدی از توسعه اجتماعی گسترده دست یافته باشند که در آن پدیده تمایز یافتگی نقش‌ها،

گروه‌ها و نهادها اتفاق افتاده باشد.

۳ - در معرض تغییرات فرهنگی شدید مانند انقلاب قرار گرفته باشند، مسئله شکاف نسلی لااقل تا مدتی اجتناب‌ناپذیر است.

در بررسی شکاف نسلی در ایران نیز چهار دیدگاه مطرح شد. در ایران به نظر می‌رسد از میان این دیدگاه‌های زمینه‌ساز شکاف نسلی، دیدگاه سوم (دیدگاه کسانی که مسئله اصلی را گسست فرهنگی می‌دانند نه گسست نسلی) دارای اهمیت باشد. در واقع در ایران اگرچه گام‌های مهمی در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی برداشته شده، هنوز به مرحله شکوفایی اقتصادی و توسعه اجتماعی بسان کشورهای اروپای دهه ۶۰ وارد نشده است. در مقابل در ایران به دلیل اوضاع انقلابی و پدیده جهانی شدن، طی دهه‌های اخیر تغییرات فرهنگی شدیدی به وجود آمده است. این تغییرات ممکن است موجب شکاف نسلی در ایران شده باشد (معیدفر، ۱۳۸۳: ۷۵ و ۷۴).

جنگ عراق و ایران به عنوان پدیده‌ای اجتماعی، که آثار و پیامدهای آن جوامع ایران و عراق را به طور مستقیم و برخی جوامع دیگر را به طور غیرمستقیم دربر می‌گرفت، کارکردهای مثبت و منفی فراوانی داشته است که از دیدگاه جامعه‌شناختی می‌توان آن را در قالب الگوی تالکوت پارسونز بررسی کرد.

پارسونز از کارکردگرایان ساختی، معتقد است دو نوع رفتار و کنش اجتماعی را در افراد می‌توان سراغ گرفت که یکی براساس انگیزه‌های شخصی و دیگری براساس منافع جمعی است. در تحلیل نهایی، فرد همواره رفتار و اقدامی را در نظر می‌گیرد که با خواست نظام اجتماعی منطبق باشد.

تحلیل پارسونز از علیت اجتماعی بسیار پیچیده است؛ زیرا نهادهای چهارگانه دینی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی که او آن‌ها را چهار خرده‌نظام اجتماعی می‌نامد در یکدیگر تأثیر هم‌زمان دارد و بنابراین با برخی علت‌های گوناگون روبه‌رو هستیم؛ چون جریان کنش متقابل ویژگی اجتماعی دارد و ارزش‌هایی را که در آن مؤثر است، نمی‌دانیم. پارسونز در نظریه کنش، کنش اجتماعی را بدون در نظر گرفتن نظام اجتماعی - که خود مرکب از نظام‌های فرهنگی و شخصیتی است - مورد مطالعه قرار داد (توسلی، ۱۳۶۹: ۲۴۵).

الگوی پارسونز از چهار خرده‌نظام تشکیل می‌شود که هر خرده‌نظام دارای نهادها و سازمان‌هایی است که خرده‌نظام را در تحقق اهداف از پیش تعیین شده‌اش یاری می‌کند. این

خرده‌نظام‌ها عبارت است از:

۱ - خرده‌نظام زیستی^۱: کارکرد اصلی این خرده‌نظام در جامعه، تطبیق یا سازگاری^۲ است که این کارکرد برعهده بخش اقتصاد است و از طریق کار و تولید جامعه با محیط پیرامونش در ارتباط است. از نظر او، ارگانسیم رفتاری اولین مرجع یا منشأ کنش و رابط بین انسان و محیط است؛ به عبارت دیگر ما از طریق حواس و ارگانسیم با محیط طبیعی رابطه برقرار کنیم.

۲ - خرده‌نظام شخصیتی^۳: از نظر پارسونز، کارکرد اصلی این خرده‌نظام، دستیابی به اهداف^۴ است که از طریق تعیین حدود اهداف نظام و مهیا نمودن زمینه بسیج نیروها به منظور تحقق اهداف عمل می‌کند. مهم‌ترین نهادی که با این خرده‌نظام در ارتباط است، نهاد سیاست و حکومت است، به بیان دیگر، انسان از طریق اجتماعی شدن و تعلیم و تربیت در جریان عقاید، ارزش‌ها و هنجارها قرار می‌گیرد و بخشی از آن‌ها را درونی می‌کند که این بخش درونی‌شده، نظام شخصیتی او را تشکیل می‌دهد و در این صورت است که فرد در جهت دستیابی به اهداف به جای پیروی از غرایز از نظام شخصیتی خود استفاده می‌کند.

۳ - خرده‌نظام اجتماعی^۵: این خرده‌نظام، وظیفه نظارت بر کارها را دارد و باعث ایجاد یکپارچگی در جامعه می‌شود و نهادهایی مثل نهادهای قانونی دستگاه قضایی و مجلس در زمره این خرده‌نظام قرار می‌گیرد. توضیح اینکه از نظر پارسونز زمانی که نظام شخصیتی فرد شکل گرفت، رفتارها یا به عبارتی کنش‌های افراد با یکدیگر هم‌سو و هم‌جهت می‌شود؛ یعنی الگو می‌پذیرد و از برابری کنشهای متقابل هم‌سو و هم‌جهت، نظام اجتماعی شکل می‌گیرد که کارکرد اصلی آن ایجاد یگانگی و وحدت بین افراد است.

۴ - خرده‌نظام فرهنگی^۶: این خرده‌نظام با تجهیز و آماده نمودن کنشگران و نیروهای بالقوه انسانی به ارزش‌ها و هنجارهای جاری در جامعه، کارکرد حفظ الگو را انجام می‌دهد و بر این اساس فرهنگ و ارزش‌های جامعه ملکه ذهن افراد می‌گردد. نهادهای خانواده و دین، آموزش و پرورش، اطلاعات و... زیرمجموعه این خرده‌نظام دسته‌بندی می‌شود. از نظر پارسونز تشکیل نظام

1 - Behavioral Organism Subsystem

2 - Adaptation

3 - Personality Subsystem

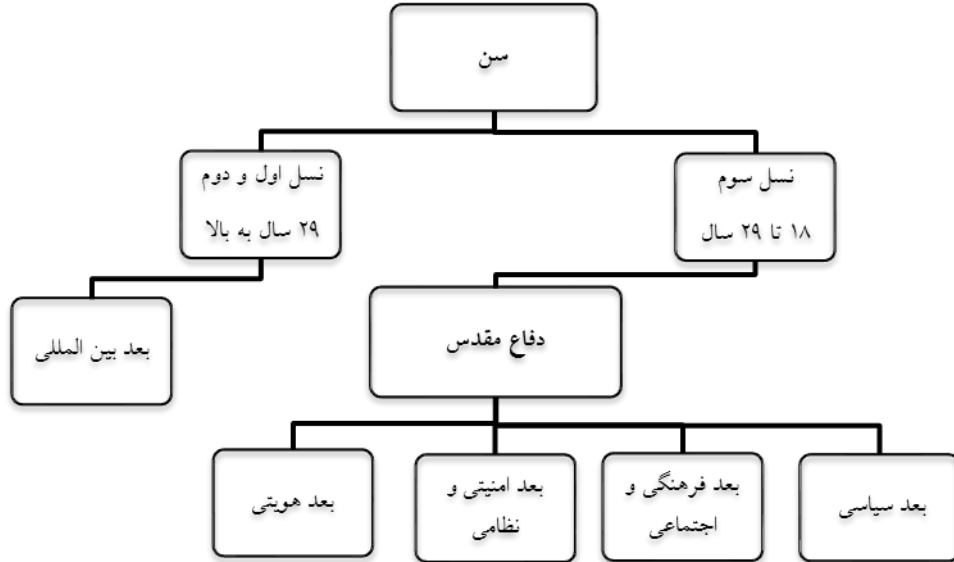
4 - Goal Attainment

5 - Socioal Subsystem

6 - Cultural Subsystem

شخصیتی و به دنبال آن نظام اجتماعی تحت تأثیر فرهنگ جامعه صورت می‌گیرد؛ یعنی فرهنگ عامل شخصیت، همسویی کنش و نظم اجتماعی است. از نظر پارسونز، این خرده‌نظام‌ها در رابطه‌ای سیبرنتیک قرار می‌گیرد که این سلسله مراتب و سیبرنتیک خاص، عمل مبادله و گردش بی‌وقفه انرژی و اطلاعات است و خرده‌نظام فرهنگی، که بر سایر خرده‌نظام‌ها تسلط دارد و در رأس آن‌ها قرار می‌گیرد با دریافت انرژی از سایر خرده‌نظام‌ها اطلاعات مورد نیاز را برای آن‌ها می‌فرستد. البته علاوه بر تبادل انرژی و اطلاعات، نوعی نظام داده - ستانده^۱ نیز بین این خرده‌نظام‌ها هست. هر خرده‌نظامی که برای تداوم کارکردش به امکانات نیاز داشته باشد، از خرده‌نظام‌های دیگر دریافت می‌کند و ستانده را در اختیار سایر خرده‌نظام‌ها قرار می‌دهد (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۴: ۸۱-۷۹).

با توجه به چهارچوب نظری الگوی ذیل و رابطه بین سن (نسل‌های انقلاب اسلامی) و ابعاد دفاع مقدس بررسی شده است:

نمودار شماره ۱: الگوی تحلیل

فرضیه‌های پژوهش

- ۱ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست.
- ۲ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد.
- ۳ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست.
- ۴ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست.
- ۵ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد.
- ۶ - بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس رابطه هست.

۳ - روش پژوهش

در این مطالعه از روش پیمایشی استفاده شده است. برای دست‌یافتن به مقایسهٔ بهتری از نگرش به دفاع مقدس بین نسل‌های مختلف، نمونهٔ آماری پژوهش به دو گروه تقسیم شد؛ به طوری که یک گروه از سنین ۱۸ سال تا ۲۹ سال (نسلی که در دوران کودکی در دوران جنگ زندگی کرده‌اند و خاطرات کمی از آن به یاد دارد.) و گروه دیگر از سنین ۲۹ سال به بالا (نسلی که در دوران جنگ زندگی کرده و به طور مستقیم یا غیرمستقیم درگیر آن بوده‌اند و خاطرات آن دوران را به یاد دارند.) انتخاب شده‌اند. برای به دست آوردن حجم نمونه از فرمول کوکران با در نظر گرفتن مقدار خطای ۳/۴ درصد استفاده شده است.

برای نمونه‌گیری در این مطالعه با توجه به عدم دسترسی به همهٔ پاسخ‌گویان از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سه مرحله‌ای استفاده شده است.

نمونه‌گیری این مطالعه متناسب با حجم جمعیتی هر منطقه و به تناسب جمعیت دو گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال و ۲۹ سال به بالا و با رعایت تناسب جنسیتی و سن انجام شده است. تحلیل‌های آماری

در مورد ۸۸۶ پرسش‌نامه (۴۶۶ نفر ۱۸ تا ۲۹ سال و ۴۲۰ نفر ۲۹ سال به بالا) انجام شده است. به منظور شاخص‌سازی، ابتدا گویه‌ها با کدگذاری دوباره هم‌جهت شد. سطح سنجش شاخص‌ها نیز به دلیل یکسان بودن مورد بررسی قرار گرفت. حدود ابعاد دفاع مقدس مشخص شد، میانگین جایگزین گویه‌های بدون پاسخ، و سپس شاخص‌ها ساخته شد. در این مطالعه برای سنجش متغیرها با اعتبار صوری به‌طور خاص بر نظر داوران تکیه، و از مشاوره و راهنمایی متخصصان علوم اجتماعی نیز کمک گرفته شده است. مسئله دیگر، موضوع روایی^۱ است که از روش آزمون کرونباخ آلفا استفاده شده است. در این ضریب گویه‌های نامناسب، که سبب کاهش روایی طیف می‌شود، حذف شده است و گویه‌ها روایی قابل قبول را نشان می‌دهد. در این مطالعه ضریب روایی ابعاد دفاع مقدس به ترتیب زیر به دست آمده است:

بعد سیاسی ۰/۶۰، بعد فرهنگی - اجتماعی ۰/۷۵، بعد نظامی و امنیتی ۰/۸۰، بعد هویتی ۰/۵۶، بعد بین‌المللی ۰/۶۷ و نگرش کلی به دفاع مقدس ۰/۷۷.

تعریف و چگونگی سنجش متغیرها

در این مطالعه با توجه به ادبیات و چارچوب نظری، ابعاد دفاع مقدس به این شرح تعریف عملیاتی شده است:

۱- بعد سیاسی دفاع مقدس: در این مطالعه با توجه به ادبیات نظری پژوهش، بعد سیاسی دفاع مقدس عبارت است از: تحکیم وحدت ملی، شناخت دوست از دشمن، تثبیت اقتدار جمهوری اسلامی ایران، تضمین استقلال کشور، رشد روابط سیاسی و دیپلماسی با کشورها، اثبات کارآمدی دین اسلام. شاخص بعد سیاسی دفاع مقدس از ۸ گویه^۲ ترتیبی ساخته شد.

این شاخص در پاسخگویی به فرضیه اول این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۲- بعد فرهنگی - اجتماعی دفاع مقدس: بعد فرهنگی - اجتماعی عبارت است از: تولد تفکر بسیجی، رشد فضایل اخلاقی و معنوی، تزکیه نظام اداری کشور، حضور داوطلبانه مردم در جبهه‌ها (احساس تکلیف برای دفاع، دفاع از موجودیت اسلام و انقلاب اسلامی و حفظ تمامیت ارضی کشور)، تأثیر در نگرش‌های علمی و پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز عالی کشور، مشارکت فعال زنان،

1 - Reliability

2 - Cronbach alpha method

تأثیر در تحکیم روابط اجتماعی و روح برادری، تحکیم بنیان خانواده‌ها، تأثیر در فرهنگ عمومی کشور، شهادت در راه ایمان و اعتقاد، مقاومت دینی. شاخص بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس از ۱۵ گویه که در سطح سنجش ترتیبی بود، ساخته شد.

این شاخص در پاسخ‌گویی به فرضیه دوم این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۳- بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس: بعد نظامی و امنیتی در این مطالعه با معرف‌های ذیل مورد سنجش قرار گرفت:

تحول در صنایع دفاعی کشور، مقاومت در برابر تجاوز دشمنان، ایجاد الگوی مبارزه با قدرت‌های بزرگ، اعتقاد به نقش ایران در تأمین امنیت منطقه. شاخص بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس از ۸ گویه که در سطح سنجش ترتیبی بود، ساخته شد. مجموع نمره‌ها، بین ۸ تا ۲۴ بود که با کدگذاری دوباره به سطح سنجش ترتیبی شد. این شاخص در پاسخ‌گویی به فرضیه سوم این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۴- بعد هویتی دفاع مقدس: بعد هویتی در این مطالعه عبارت است از: رابطه جنگ و تحریک آگاهی و خودآگاهی، رابطه جنگ و تدوین روایت‌های تاریخی دفاع، رابطه جنگ و تداوم مفهوم ملت، رابطه جنگ و تجهیز حافظه جمعی، مقاومت ملی.

شاخص بعد هویتی دفاع مقدس از پنج گویه، که در سطح سنجش ترتیبی بودند، ساخته شد. مجموع نمره‌ها بین ۵ تا ۱۵ بود که با کدگذاری دوباره به سطح سنجش ترتیبی شد. این شاخص در پاسخ‌گویی به فرضیه چهارم این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۵- بعد بین‌المللی دفاع مقدس: در این بعد چند عامل مد نظر بوده و منظور از بعد بین‌المللی دفاع مقدس این موارد است: بیداری جهان اسلام، مطرح شدن بیشتر انقلاب اسلامی در سطح جهانی، آزمون حقوق بشر، شکست اهداف زمان‌بندی شده اسرائیل در خاورمیانه، شکست استراتژی مهار دو جانبه آمریکا. شاخص بعد بین‌المللی دفاع مقدس از چهار گویه که در سطح سنجش ترتیبی بود، ساخته شد. مجموع نمره‌ها بین ۲ تا ۱۲ بود که با کدگذاری دوباره به سطح سنجش ترتیبی شد.

این شاخص در پاسخ‌گویی به فرضیه پنجم این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۶- نگرش کلی به دفاع مقدس: در بررسی نگرش کلی به دفاع مقدس، نظر پاسخ‌گویان درباره دلیل وقوع جنگ، بازماندگان جنگ، احساسشان نسبت به جنگ، طولانی بودن جنگ، مقایسه

جنگ ایران با جنگ‌هایی که در کشورهای دیگر رخ داده است، ارزش‌های دوران جنگ، رزمندگان دوران جنگ، پیروز جنگ، اثر بیداری بخش جنگ بر ملت‌های دیگر در دو قطب منفی و مثبت بررسی می‌شود. شاخص نگرش نسبت به دفاع مقدس از نه سؤال دو گویه‌ای (دارای دو قطب مثبت و منفی) و در مجموع ۱۸ گویه که در سطح سنجش فاصله‌ای بود، ساخته شد. این شاخص در پاسخ‌گویی به فرضیه ششم این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۴ - یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

مهم‌ترین یافته‌های توصیفی پژوهش به این شرح است:

۵۳/۳ درصد پاسخگویان را مردان و ۴۶/۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. پاسخ‌گویان در دو گروه نسل سوم (۱۸ تا ۲۹ سال) (۵۲/۶ درصد) و نسل اول و دوم (۲۹ سال به بالا) (۷۴/۴ درصد) مورد بررسی قرار گرفتند و میانگین سنی پاسخگویان ۳۳ سال بوده است.

۵۲/۹ درصد متأهل و ۴۵/۸ درصد مجرد و بیشتر پاسخ‌گویان (۲۵/۷ درصد) دارای شغل آزاد بوده‌اند. بعد از شغل آزاد، خانه‌داری با ۲۰/۳ درصد بیشترین فراوانی را در میان مشاغل داشته است. ۳۱/۲ درصد از پاسخ‌گویان دارای تحصیلات دیپلم و پیش‌دانشگاهی، ۲۶/۲ درصد کارشناسی، ۱۵/۵ درصد کاردانی، ۱۲/۸ درصد راهنمایی و دبیرستان، ۸/۷ درصد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکترای و نهایتاً ۵/۷ درصد بی‌سواد و دارای تحصیلات ابتدایی بوده‌اند. از میان افرادی که درآمدشان مشخص شده است، ۲/۳ درصد کمتر از ۲۰۰ هزار تومان و ۲۱/۶ درصد بین ۴۰۰ تا ۶۰۰ هزار تومان درآمد داشته‌اند در حالی که ۰/۵ درصد بیشتر از ۳۵۰۰۰۰۰ تومان درآمد داشته‌اند. مهم‌ترین یافته‌های توصیفی عبارت است از:

دو سوم پاسخ‌گویان (۶۶ درصد) به میزان زیاد با گویه «بعد از دفاع مقدس، کشور ما از لحاظ صنایع دفاعی پیشرفت زیادی کرد و آسیب‌پذیری کشور کمتر شده است»، موافق بوده‌اند. بیش از نیمی از پاسخ‌گویان (۵۸/۹ درصد) به میزان زیاد با گویه «من تعبیر دفاع مقدس را برای جنگ هشت ساله ترجیح می‌دهم»، موافق بوده‌اند.

بیش از یک سوم پاسخ‌گویان (۳۹/۱ درصد) به میزان کم با گویه «مردم برای خانواده شهدا، رزمندگان و جانبازان، ارج، عزت و احترام زیادی قائل نیستند»، موافق بوده‌اند.

نزدیک به نیمی از پاسخ‌گویان (۴۵/۶ درصد) به میزان زیاد با گویۀ «گروه‌ها و جناح‌های سیاسی مختلف کشور را می‌توان در نقطه مشترکی مثل دفاع مقدس دور هم جمع کرد»، موافق بوده‌اند.

۴۲/۸ درصد پاسخ‌گویان اصلاً با این گزینه که «دفاع مقدس کمکی به تقویت وحدت ملی در سطح سیاسی جامعه نکرده است»، موافق نبوده‌اند.

بیش از نیمی از پاسخ‌گویان (۵۵/۳ درصد) با گزینه «دفاع مقدس باعث شد که در سطح فردی، روح برادری و روابط اجتماعی در جامعه مستحکم‌تر و با ثبات‌تر شود»، موافق بوده‌اند. فقیه و شهادت در دوران دفاع مقدس در فرهنگ عمومی جامعه تأثیر بسیاری گذاشت و تثبیت شد»، موافق بوده‌اند.

بیش از نیمی از پاسخ‌گویان (۵۴/۵ درصد) با گزینه «دفاع مقدس موجب شد در عرصه بین‌المللی، اقتدار جمهوری اسلامی تضعیف شود»، اصلاً موافق نبوده‌اند.

۶۱/۷ درصد پاسخ‌گویان به میزان زیاد با گویۀ «دفاع مقدس مردم ایران، الگویی برای کشورهای دیگر برای مقابله و مبارزه با قدرت‌های بزرگ و استعماری دنیا شده است»، موافق بوده‌اند.

۵۶ درصد پاسخ‌گویان به میزان زیاد با این گویه موافق بوده‌اند: «به دلیل دفاع مقدس، بسیاری از کشورهای دنیا اعتقاد پیدا کردند که ایران به عنوان قوی‌ترین قدرت منطقه مطرح است».

۵۸/۸ درصد پاسخ‌گویان به میزان زیاد با گویۀ «با دفاع مقدس نشان دادیم که اهداف آمریکا در خاورمیانه شکست خورده است»، موافق بوده‌اند.

بیش از دو سوم پاسخ‌گویان (۶۷/۳ درصد) به میزان زیاد با «دفاع مقدس باعث شد که اعتماد به نفس ملی و ایمان به داشته‌های خود بیشتر شود»، موافق بوده‌اند.

درباره دلیل وقوع جنگ هشت ساله، سه چهارم پاسخ‌گویان (۷۵/۴ درصد) با گویۀ «این جنگ برای نابودی انقلاب بر کشور تحمیل شد»، موافق بوده‌اند.

درباره ارزش‌های دوران جنگ هشت ساله، بیش از سه چهارم پاسخ‌گویان (۷۶/۵ درصد) اعتقاد داشتند که این ارزش‌ها باید همواره تداوم داشته باشد و به دوران جنگ محدود نشود.

نظر بیش از دو سوم پاسخ‌گویان (۶۸/۳ درصد) درباره رزمندگان جنگ هشت ساله این بود که

آنان می‌توانند الگوی مناسبی برای نسل امروز بویژه جوانان باشند. نظر ۶۹ درصد پاسخگویان درباره اثر بیداری‌بخش جنگ هشت ساله بر ملت‌های دیگر به‌ویژه ملت‌های مسلمان این بود که جنگ ایران به ملت‌ها نشان داد با وحدت و اتکای به خدا می‌توان از استقلال کشور دفاع کرد.

یافته‌های تحلیلی و بررسی فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱- بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست:

جدول زیر نشان می‌دهد که بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد به‌طوری‌که نسل سوم - گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال - (۱۵/۵ درصد) بیش از نسل اول و دوم - گروه سنی ۲۹ سال به بالا - (۹/۵ درصد) اعتقاد داشتند که بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه به میزان کم تأثیرگذار بوده است.

جدول شماره ۲: رابطه بین نسل‌های انقلاب اسلامی با میزان تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل		
		بعد سیاسی دفاع مقدس		
۴۸/۳	۴۰/۱	درصد	زیاد	
۱/۳	-۱/۳	باقی‌مانده استاندارد		
۴۲/۱	۴۴/۴	درصد	متوسط	
-۰/۴	۰/۴	باقی‌مانده استاندارد		
۹/۵	۱۵/۵	درصد	کم	
-۱/۸	۱/۷	باقی‌مانده استاندارد		
۴۲۰	۴۶۶	فراوانی	مجموع	
۱۰۰	۱۰۰	درصد		
$\chi^2 = ۹/۷۸$		$df=۲$	$Sig= ۰/۰۰$	$Tc = ۰/۱۰$ * $r= ۰/۱۴$

* برای محاسبه ضریب همبستگی پیرسون، سطح سنجش فاصله‌ای متغیرها در نظر گرفته شد.

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های بین نسل‌های انقلاب اسلامی در سطح اطمینان

۹۵ درصد معنی‌دار، و قابل تعمیم به جامعه آماری است.

تحلیل باقی مانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که در پاسخ «کم» قدرمطلق باقی مانده‌های دو نسل بیش از ۱/۶ است؛ بنابراین تفاوت‌هایی که باعث معنی دار شدن آزمون در پاسخ «کم» شده است به هر دو گروه نسلی مرتبط می‌شود.

هم‌چنین نتایج رگرسیون خطی درخصوص تأثیر سن بر بعد سیاسی تأیید کننده رابطه بین این دو متغیر، و بیانگر این است که به ازای ۱ واحد تغییر در سن، ۱۴ درصد نظر پاسخگویان درخصوص تأثیر گذاری بعد سیاسی دفاع مقدس در جامعه تغییر می‌کند و با افزایش سن نظر پاسخ‌گویان درخصوص تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد. در مجموع ۲ درصد از تغییرات تأثیر گذاری بعد سیاسی دفاع مقدس در جامعه توسط سن توضیح داده می‌شود و ۹۸ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد.

فرضیه ۲- بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد:

نتایج نشان می‌دهد که بین سن پاسخ‌گویان و تأثیر گذاری بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست به طوری که نسل اول و دوم (۴۶/۲ درصد) بیش از نسل سوم (۲۷ درصد) اعتقاد داشتند که بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه به میزان زیاد تأثیر گذار بوده است.

جدول شماره ۳: رابطه نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل			
		بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس			
۴۶/۲	۲۷	درصد	زیاد		
۳/۴	-۳/۳	باقی مانده استاندارد			
۴۷/۹	۵۹/۴	درصد	متوسط		
-۱/۷	۱/۶	باقی مانده استاندارد			
۶	۱۳/۵	درصد	کم		
-۲/۶	۲/۵	باقی مانده استاندارد			
۴۲۰	۴۶۶	فراوانی	مجموع		
۱۰۰	۱۰۰	درصد			
$\chi^2 = ۴۰/۶۶$		$df=۲$	$Sig= ۰/۰۰$	$Tc = ۰/۲۲$	$r= ۰/۱۶$

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های دو گروه نسلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار، و قابل تعمیم به جامعه آماری است.

تحلیل باقی‌مانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که قدرمطلق باقی‌مانده‌های دو گروه نسلی در پاسخ‌های «زیاد»، «متوسط» و «کم» بین ۱/۶ و ۳/۵ است. بنابراین تفاوت‌هایی که باعث معنی‌دار شدن آزمون در پاسخ‌های «زیاد»، «متوسط» و «کم» شده است به هر دو گروه نسلی مرتبط می‌شود. هم‌چنین نتایج رگرسیون خطی در خصوص تأثیر سن بر بعد فرهنگی و اجتماعی تأیید کننده رابطه بین این دو متغیر، و بیانگر این است که به ازای ۱ واحد تغییر در سن، ۲۷ درصد نظر پاسخ‌گویان در خصوص تأثیرگذاری بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در جامعه تغییر می‌کند و با افزایش سن نظر پاسخ‌گویان در خصوص تأثیر بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد. در مجموع ۷ درصد از تغییرات تأثیرگذاری بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس در جامعه با سن توضیح داده می‌شود و ۹۳ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد.

فرضیه ۳ - بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه رابطه هست:

جدول نشان می‌دهد که بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان موافقت با تأثیرگذاری بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد به طوری که نسل اول و دوم (۵۳/۱ درصد) بیش از نسل سوم (۴۳/۱ درصد) اعتقاد داشتند که بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه به میزان زیاد تأثیرگذار بوده است.

جدول شماره ۴: رابطه نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل			
		بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس			
۵۳/۱	۴۳/۱	درصد	زیاد		
۱/۶	-۱/۵	باقی‌مانده استاندارد			
۳۴	۳۹/۹	درصد	متوسط		
-۱	۱	باقی‌مانده استاندارد			
۱۲/۹	۱۷	درصد	کم		
-۱/۱	۱/۱	باقی‌مانده استاندارد			
۴۲۰	۴۶۶	فراوانی	مجموع		
۱۰۰	۱۰۰	درصد			
$\chi^2 = ۹/۰۹$		$df=۲$	$Sig= ۰/۰۱$	$Tc=۰/۱۰$	$r= ۰/۱۶$

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های دو گروه نسلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار، و قابل تعمیم به جامعه آماری است.

تحلیل باقی‌مانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که در پاسخ «زیاد» قدرمطلق باقی‌مانده‌های دو گروه نسلی بین ۱/۵ و ۱/۶ است. بنابراین تفاوت‌هایی که باعث معنی‌دار شدن آزمون در پاسخ «زیاد» شده است به هر دو گروه نسلی مرتبط می‌شود.

هم‌چنین نتایج رگرسیون خطی در خصوص تأثیر سن بر بعد نظامی و امنیتی تأیید کننده رابطه بین این دو متغیر، و بیانگر این است که به ازای ۱ واحد تغییر در سن، ۱۴ درصد نظر پاسخ‌گویان در خصوص تأثیر گذاری بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس در جامعه تغییر می‌کند و با افزایش سن نظر پاسخ‌گویان در خصوص تأثیر بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد. در مجموع ۲ درصد از تغییرات تأثیر گذاری بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس در جامعه با سن توضیح داده می‌شود و ۹۸ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد.

فرضیه ۴- بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه رابطه

وجود دارد:

جدول نشان می‌دهد که بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر گذاری بعد هویتی دفاع

مقدس بر جامعه رابطه هست به طوری که نسل اول و دوم (۸/۳ درصد) بیشتر از نسل سوم (۰/۶ درصد) اعتقاد داشتند که بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه به میزان زیاد تأثیر گذار بوده است.

جدول شماره ۵: رابطه نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل			
		بعد هویتی دفاع مقدس			
۸/۳	۰/۶	درصد	زیاد		
۴	-۳/۸	باقی مانده استاندارد			
۷۳/۳	۵۶/۷	درصد	متوسط		
۲/۲	-۲/۱	باقی مانده استاندارد			
۱۸/۳	۴۲/۷	درصد	کم		
-۴/۷	۴/۵	باقی مانده استاندارد			
۴۲۰	۴۶۶	فراوانی	مجموع		
۱۰۰	۱۰۰	درصد			
$\chi^2 = ۸۲/۰۹$		$df=۲$	$Sig= ۰/۰۰$	$Tc = ۰/۲۸$	$r = ۰/۴۰$

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های دو گروه نسلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار، و قابل تعمیم به جامعه آماری است.

تحلیل باقی مانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که در پاسخ‌های «زیاد»، «متوسط» و «کم» قدرمطلق باقی مانده‌های دو گروه نسلی بین ۲/۱ و ۴/۷ است؛ بنابراین تفاوت‌هایی که باعث معنی‌دار شدن آزمون در پاسخ‌های «زیاد»، «متوسط» و «کم» شده است به هر دو گروه نسلی مرتبط می‌شود. هم چنین نتایج رگرسیون خطی درخصوص تأثیر سن بر بعد هویتی تأیید کننده رابطه بین این دو متغیر، و بیانگر این است که به ازای ۱ واحد تغییر در سن، ۳۶ درصد نظر پاسخ‌گویان درخصوص تأثیر گذاری بعد هویتی دفاع مقدس در جامعه تغییر می‌کند و با افزایش سن نظر پاسخ‌گویان درخصوص تأثیر بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد. در مجموع ۱۳ درصد از تغییرات تأثیر گذاری بعد هویتی دفاع مقدس در جامعه با سن توضیح داده می‌شود و ۸۷ درصد به عوامل دیگر بستگی دارد.

جدول شماره ۶: رگرسیون خطی بررسی تأثیر متغیرهای مستقل (سن، تحصیلات، هزینه‌های ماهانه خانوار) بر متغیر وابسته (بعد هویتی) به روش اینتر (تعداد = ۸۸۶)

بعد هویتی دفاع مقدس								رگرسیون خطی ساده بعد هویتی
عرض از مبدأ (a)	درجه آزادی (df)	ضریب R	ضریب تعیین (R^2)	معناداری	مقدار F	ضریب زاویه (b)	$Beta$	
۸/۱۳	۱	۰/۳۶	۰/۱۳	۰/۰۰	۱۳۴/۸۰	۰/۰۵	۰/۳۶	سن
۱۱/۰۵	۱	۰/۱۴	۰/۰۲	۰/۰۰	۱۸/۷۷	-۰/۰۷	-۰/۱۴	تحصیلات
۱۰/۲۶	۱	۰/۰۴	۰/۰۰	۰/۲۳	۱/۴۰	-۰/۰۴	-۰/۰۴	هزینه ماهانه خانوار

فرضیه ۵- بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه رابطه وجود دارد:

جدول ذیل نشان می‌دهد که بین نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان موافقت با تأثیر گذاری بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه رابطه‌ای نیست و این فرضیه تأیید نشد. پاسخ‌گویان دو گروه تقریباً به طور یکسان با این گویه موافق بوده‌اند به طوری که پاسخ‌گویان نسل اول و دوم (۷۶/۲ درصد) و پاسخ‌گویان نسل سوم (۷۲/۱ درصد) اعتقاد داشتند که بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه به میزان زیاد تأثیر گذار بوده است.

جدول شماره ۷: رابطه نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد بین‌المللی دفاع مقدس بر جامعه

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل		
		بعد بین‌المللی دفاع مقدس		
۷۶/۲	۷۲/۱	درصد	زیاد	
		باقی‌مانده استاندارد		
۰/۵	-۰/۵	درصد	متوسط	
		باقی‌مانده استاندارد		
۲۰	۲۲/۵	درصد	کم	
		باقی‌مانده استاندارد		
-۰/۶	۰/۶	درصد	مجموع	
		باقی‌مانده استاندارد		
۳/۸	۵/۴	درصد	مجموع	
		باقی‌مانده استاندارد		
-۰/۸	۰/۷	فراوانی	مجموع	
		درصد		
۴۲۰	۴۶۶			
۱۰۰	۱۰۰			
$\chi^2 = ۲,۳۱$		$df=۲$	$Sig= ۰,۳۱$	$Tc=۰,۰۴$ $r= ۰,۰۹$

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های دو گروه نسلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار نیست و قابل تعمیم به جامعه آماری نیست. تحلیل باقیمانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که تفاوتی بین دو گروه نسلی در پاسخ‌ها وجود ندارد. هم‌چنین نتایج رگرسیون خطی درخصوص تأثیر سن بر بعد هویتی تأیید کننده نبودن رابطه بین این دو متغیر است.

فرضیه ۶- بین نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس رابطه هست؛ جدول نشان می‌دهد که بین نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش آن‌ها در مورد دفاع مقدس رابطه هست؛ به طوری که نسل سوم (۲۱/۷ درصد) بیشتر از نسل اول و دوم (۱۵/۲ درصد) نگرش منفی نسبت به دفاع مقدس داشتند.

جدول شماره ۸: رابطه نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس

نسل اول و دوم	نسل سوم	نسل		
		نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس		
۸۴/۸	۷۸/۳	درصد	مثبت	
۰/۸	-۰/۷	باقی‌مانده استاندارد		
۱۵/۲	۲۱/۷	درصد	منفی	
-۱/۶	۱/۵	باقی‌مانده استاندارد		
۴۲۰	۴۶۶	فراوانی	مجموع	
۱۰۰	۱۰۰	درصد		
$\chi^2 = ۶,۰۳$		$df=۱$	$Sig= ۰,۰۱$	$Somers' d = ۰,۰۸$ $r= ۰,۱۴$

آزمون آماری χ^2 نشان می‌دهد که تفاوت‌های دو گروه نسلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار، و قابل تعمیم به جامعه آماری است و با افزایش سن نگرش مثبت نسبت به دفاع مقدس افزایش می‌یابد.

تحلیل باقی‌مانده‌های استاندارد نیز نشان می‌دهد که در پاسخ‌های «منفی» قدرمطلق باقی‌مانده‌های دو گروه نسلی حدود ۱/۵ و ۱/۶ است؛ بنابراین تفاوت‌هایی که باعث معنی‌دار شدن

آزمون در پاسخ‌های «منفی» شده است به هر دو گروه نسلی مرتبط می‌شود.

۵ - بحث و نتیجه‌گیری

جنگ عراق و ایران به عنوان پدیده‌ای اجتماعی، که آثار و پیامدهای آن جوامع ایران و عراق را به طور مستقیم و برخی جوامع دیگر را به طور غیرمستقیم دربر می‌گرفت، کارکردهای فراوانی داشته است. همان‌طور که مطرح شد، طبق نظر معیدفر به نظر می‌رسد در ایران از میان سه عامل ذکر شده زمینه‌ساز شکاف نسلی، «دیدگاه کسانی که مسئله اصلی را گسست فرهنگی می‌دانند و نه گسست نسلی» دارای اهمیت بیشتری باشد. در واقع، اگرچه ایران گام‌های مهمی در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی برداشته، هنوز به مرحله شکوفایی اقتصادی و توسعه اجتماعی بسان کشورهای اروپای دهه ۶۰ وارد نشده است. در مقابل در ایران به دلیل اوضاع انقلاب اسلامی طی دهه‌های اخیر تغییرات فرهنگی شدیدی به وجود آمده است. این تغییرات ممکن است موجب شکاف نسلی در ایران شده باشد (معیدفر، ۱۳۸۳: ۷۵ و ۷۴).

پارسونز اعتقاد دارد که جامعه از چهار خرده‌نظام اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی تشکیل شده است که هر کدام از این خرده‌نظام‌ها نهادها و سازمان‌هایی دارند که خرده‌نظام را در تحقق اهداف تعیین شده‌اش یاری می‌کند. این خرده‌نظام‌ها دارای رابطه سبیرنتیک، و همواره در حال تبادل اطلاعات و انرژی است و بر هم تأثیر همزمان دارد.

سیاست به عنوان رکن اساسی خرده‌نظام شخصیت از جنگ تأثیر می‌پذیرد. امکانات و وسایل تحقق اهداف این خرده‌نظام از خرده‌نظام اقتصادی دریافت می‌شود (فاضل، ۱۳۷۸: ۲۶۸). در خرده‌نظام اجتماعی، فرهنگی و هویتی نیز تفاوت‌های بسیاری بین دوره دفاع مقدس و دوره بعد از آن (دوره نوسازی) وجود داشت:

در دوران دفاع مقدس در خرده‌نظام اجتماعی، که انسجام و یکپارچگی جامعه مهم است، بروز جنگ باعث شد تا اوضاع طبیعی جامعه کاملاً مختل شود که اگر کنترل نمی‌شد، حیات به مخاطره می‌افتاد. در زمینه جنگ، روحیه نبرد، جنگجویی و دفاع از جامعه و کشور در مقابل تهاجم بیگانه و مفاهیم ارزشی مانند ایثار، مقاومت و دفاع، در فرهنگ هر جامعه‌ای ریشه دارد و این امر در جوامع مختلف به صورت‌های گوناگون دیده می‌شود و نشان دهنده این است که جنگ و دفاع از کشور جزو جدا ناشدنی فرهنگ هر جامعه‌ای است.

با طولانی شدن جنگ، این خرده‌نظام فرهنگی به گسترش سایر مفاهیم ارزشی مثل قناعت، تعهد فردی، پرهیز از مصرف‌گرایی و رفاه‌گرایی پرداخت؛ لیکن افزایش زمان جنگ، موجب اختلالاتی در خرده‌نظام فرهنگی شد که تحلیل ارزش‌ها، کم‌رنج شدن آن‌ها و نیز آسیب‌پذیری انسجام جمعی و همبستگی فردی از نمونه‌های آن است.

هویت ایرانی در طول جنگ با شدت و ضعف خاصی روبه‌رو بوده است. ایرانیان در جنگ فقط با تکیه بر اصل ایرانی بودن (ایرانی مسلمان) و داشتن هویتی واحد و ملی - دینی در برابر هجوم عراق ایستادند و با وجود مشکلات اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی و نیز با وجود داشتن انواع عقاید دینی و قومی با انسجام و همبستگی کامل به مقابله با هجوم دشمنان پرداختند (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۴: ۸۳-۸۱).

نوسازی در قالب برنامه‌های توسعه و به مفهوم مدرن شدن، در سال‌های بعد از جنگ شروع شد. رشد صنعتی شدن، تحول در انگاره‌های توده مردم، تغییر در نگرش‌ها، ارزش‌ها و باورهای مستولی شده بر جامعه سنتی، میل به مصرف زیاد، رشد شهرنشینی، گسترش آموزش عالی و... شاخص‌های چنین روندی بود و تحولات عمیقی را در ساخت جمعیتی - اجتماعی کشور به وجود آورد و به تبع آن در نهادهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، آموزش، فرهنگ و... تغییرات چشم‌گیری ایجاد شد (فاضل، ۱۳۷۸: ۲۴۹ و ۲۴۸).

از طرفی دیگر با گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، رسانه‌هایی همانند اینترنت، ماهواره و تلویزیون‌های بیگانه، که امروز در دسترس همگان قرار دارد و مهیا شدن زمینه برای گسترش ارتباطات درون اجتماعی و برون اجتماعی، جامعه را به‌طور فزاینده‌ای در معرض فرایند دگرگونی عقاید و ارزش‌ها قرار می‌دهد.

در این مطالعه اوضاع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... حاکم بر جامعه بین نسل‌های انقلاب اسلامی در ابعاد مختلف دفاع مقدس (سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، نظامی و امنیتی، هویتی و بین‌المللی) مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است.

نتایج آزمون فرضیات در این مطالعه نشان داد:

- بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه رابطه مثبت هست، یعنی با افزایش سن، نظر پاسخ‌گویان در خصوص تأثیر مثبت بعد سیاسی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد.

- بین نگرش نسل های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه رابطه مثبت وجود دارد؛ یعنی با افزایش سن، نظر پاسخ گویان درخصوص تأثیر مثبت بعد فرهنگی و اجتماعی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می یابد.

- بین نگرش نسل های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد امنیتی و نظامی دفاع مقدس بر جامعه رابطه مثبت هست؛ یعنی با افزایش سن، نظر پاسخ گویان درخصوص تأثیر مثبت بعد نظامی و امنیتی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می یابد.

- بین نگرش نسل های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه رابطه مثبت وجود دارد؛ یعنی با افزایش سن، نظر پاسخ گویان درخصوص تأثیر مثبت بعد هویتی دفاع مقدس بر جامعه افزایش می یابد.

- بین نگرش نسل های انقلاب اسلامی و میزان تأثیر بعد بین المللی دفاع مقدس بر جامعه رابطه ای نیست.

- بین نگرش نسل های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس رابطه وجود دارد؛ یعنی با افزایش سن، نگرش مثبت نسبت به دفاع مقدس افزایش می یابد.

هم چنین مقایسه نتایج نسل سوم (۱۸ تا ۲۹ سال) و نسل های اول و دوم (۲۹ سال به بالا) نشان داد که بین نظر پاسخ گویان در دو گروه نسلی ذکر شده، تفاوت معنی داری هست و این تفاوت نشان می دهد تفاوت نگرشی و ارزشی بین این دو گروه نسلی، بیانگر این است که ارزش ها و نگرش های دوره دفاع مقدس به طور کامل توسط خانواده ها و نهادهای مسئول جامعه به نسل جوان جامعه انتقال داده نشده است.

البته لازم به ذکر است این تفاوت خیلی زیاد نبود و شدت رابطه از طریق ضریب همبستگی کندال تای سی بین ۰/۰۴ تا ۰/۲۸ متغیر بود که رابطه ای نسبتاً ضعیف را نشان می دهد. نتایج نشان می دهد در برخی از گویه ها بین نظر پاسخ گویان در دو گروه نسلی تفاوت معنی دار وجود ندارد و هر دو نسل با درصد فراوانی تقریباً نزدیک به هم، میزان مخالفت یا موافقت خود را نسبت به گویه ها اعلام کرده اند که این تشابه و نزدیکی نظر پاسخ گویان در بعد فرهنگی و اجتماعی نسبت به ارزش ها و مفاهیمی مانند شهادت و پیروی از ولایت فقیه بسیار محسوس بوده، و در بعد نظامی و امنیتی نسبت به دفاع از کشور، الگو شدن مبارزه و مقابله ایران با قدرت های استعماری دنیا و در بعد بین المللی نسبت به نمود قدرت ایران در عرصه بین المللی محسوس بوده است.

به طور کلی با توجه به نتایج و یافته‌های این پژوهش، دیدگاه تفاوت‌های بین دو نسل - (نسل سوم انقلاب (۱۸ تا ۲۹ سال) و نسل اول و دوم (۲۹ سال به بالا) - و هم‌چنین آثار و پیامدهای جنگ بین ایران و عراق (هشت سال دفاع مقدس)، علل و عوامل شکاف و تفاوت بین نسل‌ها در قالب نظریه‌های مطرح شده، بررسی و تأیید شده است.

یادداشت‌ها

۱ - این دیدگاه‌ها در پژوهش به صورت تفصیلی مورد بحث قرار گرفته است که علاقه‌مندان می‌توانند برای مطالعه بیشتر به اصل پژوهش مراجعه کنند.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۲). مبانی نظری انقطاع نسلی: مجموعه مقالات گسست نسلی تهران در ایران. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- توسلی، غلام‌عباس (۱۳۶۹). نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: سمت.
- چیت‌ساز قمی، محمدجواد (۱۳۸۶). «بازشناسی مفاهیم نسل و شکاف نسلی». فصل‌نامه جوانان و مناسبات نسلی، ش ۱، ۸۵ تا ۱۱۲.
- حدیث ولایت؛ مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری، ج ۵، دفتر مقام معظم رهبری و مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی به نقل از سایت جامع دفاع مقدس.
- حقیقتیان، منصور؛ غفاری، عباس (۱۳۸۹). «بررسی علل شکاف نسل‌ها در بین دانش‌آموزان متوسطه شهر لامرد». فصل‌نامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، س چهارم، ش ۸، ۱۹۰-۱۷۳.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۴). صحیفه امام. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه‌الله‌علیه، ج ۲۱.
- دواس، دی‌ای (۱۳۸۲). پیمایش در پژوهش‌های اجتماعی. ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی.
- سوداگر، احمد (۱۳۸۹). رویکردها و نظریه‌ها در مورد دفاع مقدس. تهران: پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
- فاضل، سید ابوتراب (۱۳۷۸). «ریشه‌یابی مهم‌ترین چالش‌های انقلاب اسلامی در دهه سوم». مجله متین، ش ۳، ۲۷۸ - ۲۴۷.
- کارکنان نصرآبادی، محمد (۱۳۸۴). «جنگ و هویت؛ با رویکردی جامعه‌شناختی به جنگ ایران و عراق». فصل‌نامه مطالعات ملی، س ششم، ش ۲، ۸۵ - ۷۱.
- مجموعه مقالات کنگره سرداران شهید استان اصفهان (۱۳۷۵). لشکر ۱۴ امام حسین علیه السلام.
- معیدفر، سعید (۱۳۸۳). «شکاف نسلی یا گسست فرهنگی (بررسی شکاف نسلی در ایران)». نامه علوم اجتماعی، ش ۲۴، ۱۳۸۳: ۸۰ - ۵۵.

منصوری لاریجانی، اسماعیل (۱۳۸۹). پیامدها و دستاوردهای سیاسی فرهنگی اقتصادی دفاع مقدس. تهران: پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.

ولی‌پور رزمی، سیدحسین (۱۳۸۴). «هویت ملی و دفاع مقدس». فصل‌نامه مطالعات ملی، س ششم، ش ۳، ۱۲۲-۹۹.

پایگاه اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب

<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2767>

منابع انگلیسی:

Schonpflug, Ute (2001). Intergenerational transmission of values, *Journal of cross cultural psychology*, 2001, vol. 32, No.2, 174-85.

